

A Cédrus Művészeti Alapítvány *Önlexikon* címmel kortárs magyar írók harmadik személyben megfogalmazott magabemutatóit gyűjtötte kötetbe. Rostás-Farkas György és Sárközi László e szövegekkel szerepel a pár hónapja megjelent kiadványban.

Rostás-Farkas György

A cigányságom volt az éltető forrásom

Rostás-Farkas György olyan cigány anyanyelvű családban, közösségben született 1949-ben, egy februári napon a Békés megyei Újkígyóson, amely ragaszkodott hagyományaihoz, nyelvi kultúrájához, azok megőrzéséhez.

Úgy tartják, hogy az ember egyéniségét, azt az egyszeri és pótolhatatlant, csak valamely közösségben, a közösségtől kapott kultúrában tudja megélni. Rostás-Farkas György minden anyai-apai őse cigány ember volt. A faluvég fehérré meszelt kis kunyhójában látta meg a napvilágot. Az egész szegénynegyed összegyűlt kis házukba... „Egy csillaggal több van az égen” – mondták. Az anya vajúdott, mégis örömkönnyeivel áztatta a kis jövevényt, aki gyanútlanul fürdött e könnyekben, mit sem sejtve az Életről, a világ gyöttrő gondjairól.

Népe megosztotta vele a szegénységet. Ültek a méla füstgomolyok alatt, kényelmes, nyugodt hangon beszéltek, soha nem siettek sehová, soha nem voltak türelmetlenek.

Odakint nagy pelyhekben hullott a hó, de az akkor éledő tűz azóta sem aludt ki a gyermek lelkében, s lángra lobbantotta a képzelőerőt.

Perifériára kényszerült életük volt a meghatározó abban, hogy indulatok szabadultak föl benne. Tollat fogott – kételyektől és szorongástól izzítva –, tudatos törekvéssel, hogy számos megválaszolatlan kérdésre feleletet kapjon.

Első versét, amit másnap Horváth Miklósné Erdős Marika tanító néni felolvasott az osztályban, a temető árkában a tehén pásztorolása közben írta, tízéves korában. Ekkor kiáltották ki az osztálytársai költőnek. Azóta is vallja, hogy akit tízéves korában az osztálytársai megajándékoztak bizalmuk rézkrajcárjaival, az nem élhet vissza ezzel a bizalommal.

A gyermekkor meghatározó öröksége – a szegénység szorításában is – a szeretet és az összetartozás élménye, és a cigány kultúra mesés öröksége, a hajnalokig égő tűz fényében fellobbanó csodák világa.

Tizennyolc éves, amikor elindult Budapestre szerencsét próbálni, mindössze 54 forint volt a zsebében. Ezzel a szerény munícióval, no meg hatalmas tudásvágygal indult, hogy meghódítsa a székesfővárost. Úgy becézik a divathódolókat, hogy első generációs értelmiségi.

Hosszú volt az út, és szinte járhatatlan. 1967-et írtunk, sebzetten, szegényen, tele fájdalommal és reménnyel, de megpróbálta. Sokszor kellett újrakezdenie, előlről, mindent. Gondolta: ha meg sem próbálom, miért indultam el?!

A versírásból már akkor sem lehetett megélni: volt szúcstanonc, dobos, versenytáncos, kazánfűtő, tollkereskedő...

Aztán jöttek a „feketevonatok”, a sok szerencsét próbáló cigány fiatallal, és elindult a legendás klubmozgalom. Tehetségére felfigyelt a sajtó nagy hatalmú ura, a Pallasz Lap- és Könyvkiadó vezére, s újságíróként faragott belőle.

A cigányokat az Isten – a költő szavajárását idézve – „jókedvében teremtette”, hiszen a legnagyobb bajban és nélkülözésben is meg tudtak kapaszkodni őseik hitében, és erőt merítettek belőle.

Rostás-Farkas György soha nem szakad el ettől az éltető forrástól. *Cigányságom vállalom* – egyik első kötetének címe életprogram számára, ahogyan a sorsközösség is cigány testvéreivel. Így jut el Londonba a Cigányok Világszövetségének alakuló kongresszusára, ezért küzd a cigány önkormányzatiságért, s vállal maga is közéleti szerepet.

A fa csak akkor él, s csak akkor növeszti lombját nagyra, virágját ragyogóra, érleli gyümölcsét ropogósra, ha gyökere is van. Mert a fának két lombja van. Az egyik a föld felett, a másik a föld alatt. Csak így tud élni, virágozni és ellenállni a viharoknak.

Rostás-Farkas György írásaiban – legyen az próza vagy vers – mindegyre visszatérő aggodalom, hogy a cigányság jelenét, jövőjét nem szövi át széles gyökérvilág. Hiába őrzik sejtjeikben a romák a múltat, ha a tudatuk nem birtokolja igazán azt a 700 évet sem, amit biztosan e tájon töltöttek.

Mi is lesz a cigányokkal, ha már nem lesznek cigányok? Ha kivetkőznek cigányságukból, mint egy elnyűtt ruhából, ha pillanatnyi előnyökért lemondanak önmagukról, az identitásukról.

Rostás-Farkas György számára ez nem járható út, a halálnál is rosszabb.

Van-e kivezető út? A költő szerint ebben mindenkinek feladata, küldetése és kötelessége van. A tudását, amit Istentől kapott, mindenkinek kötelessége továbbadni. Nemcsak gyermekeinek, hanem népének is.

A barátai azt mondják – talán olykor a szemére is vetik –, hogy mindig csak a szeretetről beszél, mintha a világon semmi baj és probléma nem lenne.

Ő erre rendre csak annyit válaszol: „Ott a Viharsarokban megtapasztaltam a jó öreg parasztoktól, hogy otthon kell lennünk egymás szívében. Csak abból adhat az ember, amije van. Ilyen maga a szeretet. Mint azt hál’ Istennek még nagyon sokan tudják, tudjuk: abból minél többet adunk, annál több marad.”

Talán ezért is választotta írásai mottójának egyik verse meghatározó sorát: „Testvérnek jöttem közetek...” Merni kell, táplálni a mégoly halvány reményt is, vállalni a szegénységet, és bátran elviselni a legkétségbeejtőbb helyzeteket is.

A fájdalmat és a hitet egyaránt őrzik az elmúlt évtizedek. Tanúi a neve által fémjelzett kötetek (több mint harminc próza és vers, szépirodalom és ismeretterjesztő kiadvány) és az alkotói hitvallást is tükröző negyedéves folyóirat: a Közös Út – Kethano Drom, amely 1992 óta minden nehézség ellenére életben tudott maradni.

„Ő a mienk, a mi fajta” – ahogyan Gyurkovics Tibor olyan csodálatosan találóan megfogalmazta Rostás-Farkas György egyik kötetéhez írt ajánlásában! A cigány-cigány, ugyanaz. Nincs másság, mienkség van...

Sárközi László

Curriculum vitae

Szalontai Tündének

...az anyám öngyilkos lett Kalocsán,
a börtön szartól bűzölgő budiján:
lopott, hogy enyhíthessen nyomorán

és vegetálni tudjon, mert ha kivár,
éhen döglök ő is, meg az apám
is, ki nem lelt már békét, sem hazát,
mióta elvitték lovait... s cigány

nemigen kapott munkát. A családom
apám okolta és kizavarták
oda, hol az agyagot kaparják
a téglákhoz, s ahol szikkad a vályog.

S már hivatalnokok sűrögtek körben,
meg rendőrök, akik ránk ügyeltek:
vitték anyám, épphogy megszülettem:
kevésen múltott, hogy nem a börtönben.

Gyűlölet gyűlik gyűrűzve haragom
mély medrében – bár pusztulnék inkább:
az állam nevelt mint kommunistát,
akivé váltam, vagyok és maradok.
Másodrendű vagy – mondták és elhittem,
hogy a cigány mind tolvaj és koszos,
hogy nem érzi, ha fojtja a mocsok,
munkát kerül s nem tudja, mi az illem.

Kővé vált árnyékként kísért a kényszer,
hogy bizonyítsak, de hogy mit s kinek?
Megadtam módját minden centinek,
ahogy mentem – s kevés volt az eléghez.

Magamba fordultam, mint egy aszkéta:
választ kerestem, de nem találtam,
idegen lettem, igaz barátnak
ott maradt a könyv, a szó ajándéka.

És a szerelem alig érintett meg:
észre sem vett, vagy dagadó mellel
mentem el mellette, emelt fejjel,
mit számít már, hogy aztán falba vertem? ...

...nem jó ez így, nincsen értelme sehogya:
a lét, ha csak panaszosan pislákol
eloltani való, s aki bátor:
megteszi; mert aki nem él – sose volt.

Hogyan kell beteljesítsem sorsom?
Családi hagyomány köt: másunk se volt...
Kardot ragadjak vajon, vagy coltot?

Pokolkapu

XXVII.

Halhattam volna. Hogyan maradtam?
balfogásból vágták át sorsfonalam
a párkák s újracsomózták halkán.

Távolok s múltak hosszú sorában
talán, számunkra most szokatlan alak
hasonló sorokra jutva valaha,
alkotott valahogy a homályban:

hány kozmosz hullt már forrón sohába,
s a gomolygó porból újra hány sarjad?
tudott valóságom pont a vonalban,
tudatlan sorjáz mások nyomába.

Kozmosz vagy anyag? hol húzok határt?
saját magamon túl hogy haladhassak,
ha anyag vagyok s tudom a halált?

Reflexiók

XIII.

...bár meggyötört minket a haladás,
éget a tennivaló most is bőven.
Szorongat az életben maradás.

Van még találékonyosság elfekvőben:
már a meztelen zsebét motozzuk,
a nyomorék nyugdiját orozzuk,
lepedőnyi szégyent fedünk kendővel,

vagy azzal sem... Kiszáradt Vörös-tenger
a kommunizmus, divatja elmúlt,
hal nincs, sose volt, van: bolhafelfújít,
homálykörítés, szaftos ígérettel.

Most kereszténynek lenni a tuti.
Szex csak házason. S tudjuk: magyar ember
nem homokos! Legföljebb csak buzi.

XV.

Felnőttnek mutat majdnem minden tettet,
szavaid mélyén örök, makacs gyermek
kuporog, néha kitör, olykor retteg.

Kis szobánk ajtajának tokja mellett
hosszan húzódó haragos árok:
az ajtót olyan sokszor rám vágod,
dühödhöz néha csak egy szikra kellett.

Sokszor sértődünk egymástól, egymáson,
találunk rá okot minden percben,
de később már kint ülünk a kertben,
kávézunk, mérgem gyorsan megbánom.

s úgy szorítod magadhoz túlmozgásos,
gyöngye lánykezeggel nyomorúságom,

Vak sodrás a végtelen spirálidő,
a távolság olykor – múltba futás,
vagy érzéskavalkád, minden tudás
halk válasz, melyből a mély kérdés kinő.

Vak voltam: csak méltóságom féltettem,
mert inkább kopott ruhámat szégyelltem,
hogy lyukas volt lábamon a cipő...

XIX.

...anyósom az első nap szemembe vágta:
„Senki vagy, itt nincs, soha semmi ne legyen,
ne gondold, bármi szavad lesz a családban!”

Hogyan érthetné meg, hogy magasból teszek
vagyonára (és arroganciájára),
páromra tarthatok igényt – a lányára,

bánt, hogy bármi mást elfogadjak, elvegyek,
bár a vagyonom kopott cipóm, nadrágom,
hogy a költészet tarthatott meg embernek,
szerlemem három évtizedig kerestem,
megtaláltam, ha késve is, de nem bánom,

hogy régen nem sérthet már semmi és senki,
mert költőfejedelmek nyomdokán járok
s gyökerek nélkül terebélyesedtem ki.

Barátaimnak

Keveset eszem és alig mozgok,
hírektől bolydul föl lelkem, gyomrom,
omladozik elefántcsonttornyom,
a napi néhány teendőm is fáraszt,
bokornyi gondjaim toldom-foldom.

Késő már nekem bármilyen barát,
bár az ember csak keveset talál,
régen nem álmodom olyan hazát,
ahol nemcsak értenek – elfogadnak
s nem televízió, könyv a tanár.

Lehetnék bár szemellenzős-vidám,
de szájon lakatot, lelken igát
látok, mert homlokomra írják hibám:
Magyarországon sose leszek több, csak
okok nélkül szaporodó cigány.

Arctalan ajkak, démoni szavak,
értelmetlen bármiféle harag,
árnyékharcolnom nem lenne szabad,
vesztek, ha megteszem, akkor is, ha nem,
küzdjek velük? Vagy tagadjam magam?

A depresszióm látja a valót:
kikötve ring s csöndben merül hajóm,
hídján rég a kormányon lóg zakóm,
fárasztó tudat, mit kívánna az út,
feszes vitorlákkal legyek kalóz.

Bezárkózom, hogy senki ne bántson,
hogy a sebem valahogy se látsszon,
a semmit is úgy teszem – ne ártson,
naphosszat csak a számítógép előtt
ülök és játszom. Bizony, csak játszom...